

JELNYELVI TOLMÁCSOLÁS SORÁN MEGJELENŐ GYAKORLATOK ÉS DILEMMÁK ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI PERSPEKTÍVÁBAN

SZARVAS GABRIELLA
Szabadúszó jelnyelvi tolmács

Alkalmazott nyelvészet MA
(2017–2019)

HÁTTÉRINFORMÁCIÓK A TÉMA KONTEXTUALIZÁLÁSÁHOZ

Kulcsszavak: oktatási tolmácsolás, gyerekek mint nyelvi szolgáltatások igénybevevői, a siketség kulturális antropológiai megközelítése, multimodális többnyelvűség

 Siket közösség: nyelvi és kulturális kisebbség (Mo.-on a 3. legnagyobb), amelyet közös tapasztalatok, normák, identitások kapcsolnak össze. Ennek a egyik legjelentősebb tényezője a jelnyelv.

Jelnyelvek: a siket közösségek által világszerte használt térbeli, vizuális-gesztikuláris nyelvek, amelyek önálló grammatikai szabályrendszerrel, lexikai készlettel, diskurzusjellemzőkkel rendelkeznek.

A jelnyelvi tolmácsolással kapcsolatos **jogi kereteket** a 2009. évi CXXV. törvény, általánosan elterjedt nevén a **jelnyelvi törvény** szabályozza. A rendelkezés meghatározza a tolmácsolás finanszírozási módjait, a jogosultak körét, a jelnyelvhasználatra vonatkozó jogokat stb.

Számos területen dolgoznak jelnyelvi tolmácsok:

- személyi tolmácsolást végeznek az egészségügyben, ügyintézés során, munkahelyi szituációkban stb.
- nagyobb közönség előtt végzett tolmácsolás: előadások, színházi, egyházi, média- és konferenciatolmácsolás stb.
- oktatási tolmácsolás: óvodától felsőoktatásig.

Jelen poszter a felsoroltak közül az **oktatási tolmácsolásra, annak alkalmazott nyelvészeti vonatkozásaira** fókuszál.

A poszteren bemutatott tolmácsolási tapasztalatok egy egyelőre igen szűk, de a tolmácsolási igények alakítása, illetve a szolgáltatás és a szakma formál(ód)ása szempontjából nagyon jelentős ügyfélszoporttal való munkából származnak. Ezek az ügyfelek **integrált oktatásban, többségi intézményben tanuló, jelnyelvhasználó gyerekek és fiatalok**.

A törvényi háttér alapján **többféle akadálymentesítési forma elérhető** a többségi iskolákban tanuló hallássérültek számára, ezek közül egyelőre a **jelnyelvi tolmácsolás**, illetve (főként a felsőoktatásban, jelnyelvet nem vagy kevéssé ismerő hallgatók számára) **írótolmácsolás** fordul elő jellemzően.

A felvázolt gyakorlatok és dilemmák jobbára **tanórai vagy tanórán kívüli iskolai** kommunikációs helyzetekből származnak. Az említett siket vagy nagyothalló gyerekek és fiatalok anyanyelvi jelelők, a jelnyelvet első nyelvként, elsődleges szocializáció során, családi környezetben tanulták meg.

Ezeknek a tanulóknak a helyzete a közösség **demográfiai és szocio-lingvisztikai jellemzői szempontjából nem tipikus**, illetve a hallássérült tanulók jellemző iskolai viszonyait nem tükrözi, viszont **nyelvi és módszertani szempontból mégis jelentős**. Egyelőre inkább egyedi, úttörőnek számító szituációk, amik **külföldi gyakorlatokkal csengenek össze**. A tapasztalatokra való reflektálás fontos lehet mind a **jelnyelvi tolmácsolás, mint szolgáltatás fejlődésében**, mind a siket és nagyothalló tanulók iskolai sikerességében és jóllétében vagy ezek hiányában.

TOLMÁCSOLÁS ÉS ALKALMAZOTT NYELVÉSZET

I. Tolmácsfeladatok és fordítási dilemmák eltérő nyelvi normák határán:

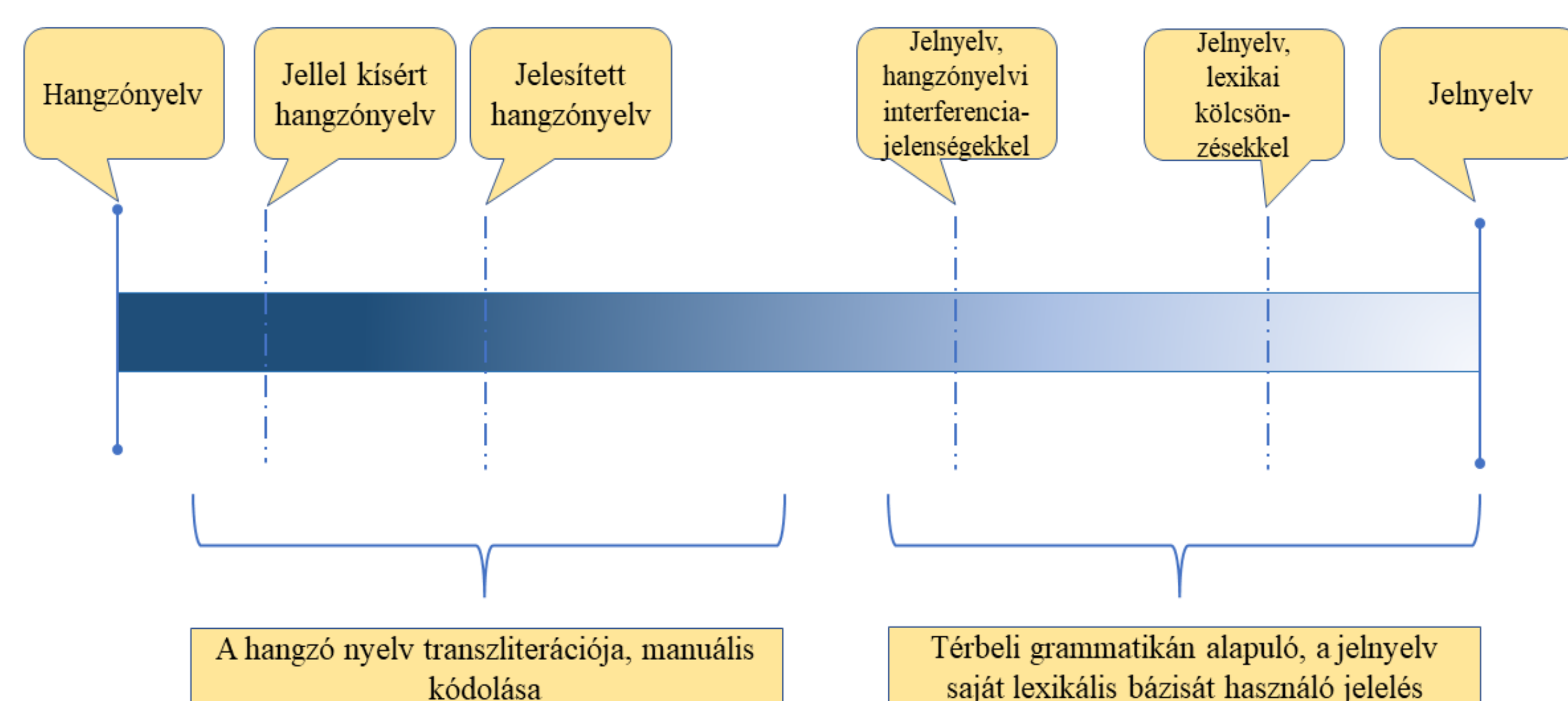
- Nyelvhasználati szabályrendszerek és „normaszegő kommunikáció”
- Kinek a normái? Többségi társadalom és benne egy nyelvi és kulturális kisebbség. Mely normák szerint szerveződik?
- Eltérő nyelvi szocializáció, nyelvhasználati szituációk különböző értelmezése, regiszterek közötti váltás nehézsége, „inadekvát” megnyilvánulások
 - Hogyan reagál ezekre tolmács? Hogyan fordítja egyik, illetve másik fél számára, kell-e és lehet-e metainformációkat alkalmaznia?

II. Gyermek ügyfél mint nyelvi szolgáltatás igénybevevője

- A tolmácsolás nyelvi és kommunikációs szolgáltatás, mégis gyakran ütközik akadályokba vagy nehézségekbe, hogy érvényesülhessen a szolgáltatási modell és szemlélet (minden érintett fél részéről)
- A reprezentáció kérdései
 - Hogyan reprezentál egy gyerek megszólalót egy felnőtt tolmács? Hogyan tükrözi a nyelvhasználatának, nyelvi identitásának sajátosságait?

III. Kódváltások, kódkever(ed)ések a jelelt/jelesített nyelv – jelnyelv kontinuumon

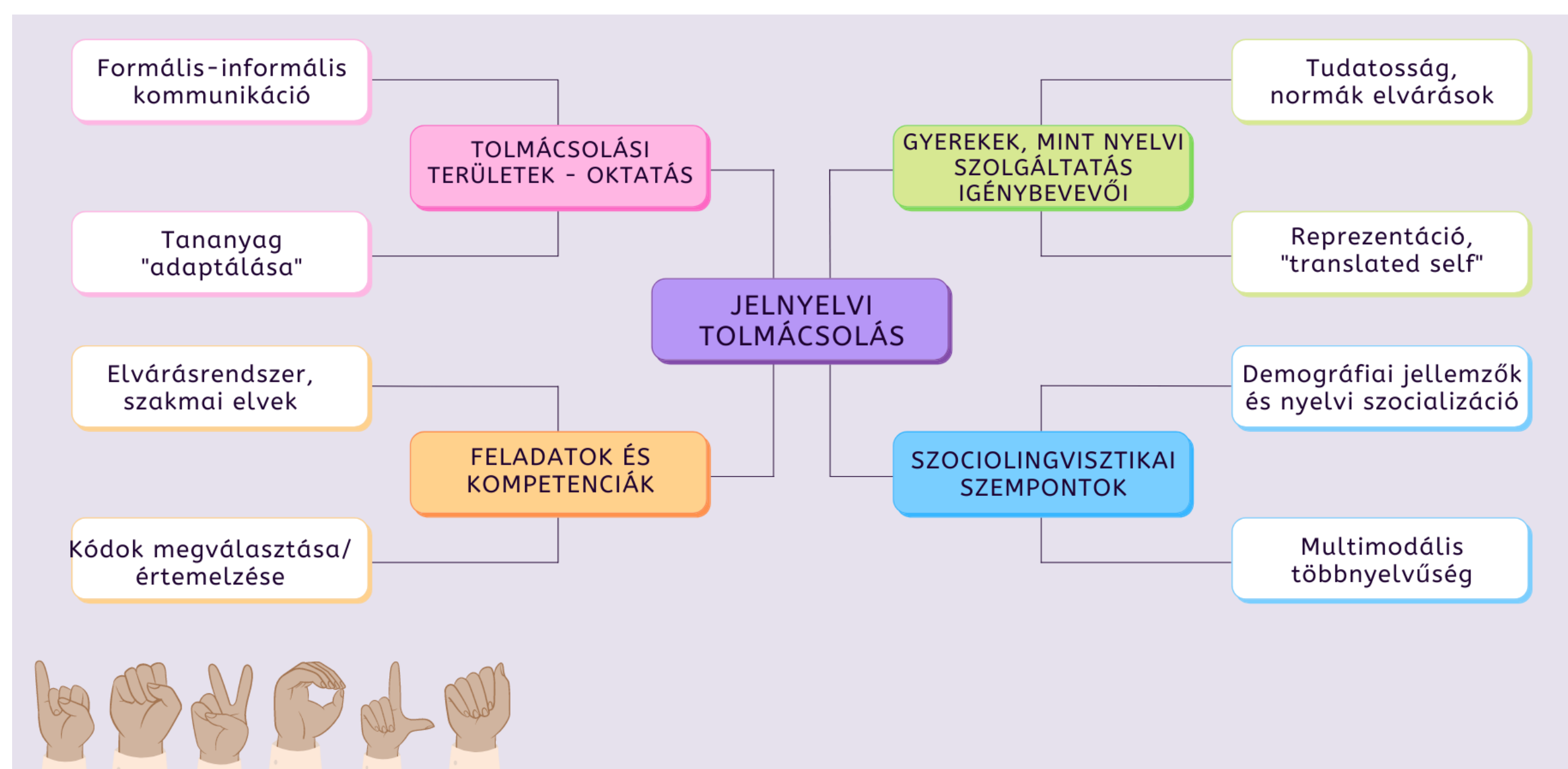
- Tolmácsolás idegennyelv-órán (tolmácsszerep és nyelvtanári szerep határán)
 - Kódváltás: ha magyar jelnyelvre fordítja a tolmács az elhangzottakat, nem gyakorolja a tanuló az idegen nyelvet. Ha nem magyar jelnyelvre fordít, akkor mire?
 - Megoldások: mindig egyéni, adott ügyfélre szabott, vele egyeztetett módon. Pl. írótolmácsolás (gimnazista ügyfél), nemzetközi jel (International Sign) használata és az idegen nyelvi szöveg artikulációs képének biztosítása
 - Kiejtés tolmácsolásának nehézségei (betűzések, a szavak artikulációs képének kiemelése)
- Transzliteráció szükségessége esetenként: magyar nyelvi formák elsajátítása, nyelvtani magyarázatokhoz tartozó példák, diktálás (pl. tollbamondás, definíciók)

HIVATKOZOTT IRODALOM

- 2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról
- NAPIER, JEMINA – SKINNER, ROBERT – YOUNG, ALYS – ORAM, ROSEMARY 2020. Mediating identities: Sign language interpreter perceptions on trust and representation. *Journal of Applied Linguistics and Professional Practice* 14(1): 75–95.
- ROMANEK PÉTER ZALÁN 2017. A prelingvális siketek nyelvelsajátítása – kitekintés. *Anyanyelv-pedagógia* 17(2): 5–15.
- SWANWICK, RUTH 2016. Deaf children’s bimodal bilingualism and education. *Language Teaching* 49(1): 1–34.

FOGALMI TÉRKÉP

- „Translated deaf self”, identitás és reprezentáció: NAPIER–SKINNER–YOUNG–ORAM 2020.
- Nyelvi szocializációval kapcsolatban lásd pl. ROMANEK 2017.
- Multimodalitás és többnyelvűség siket gyermekek esetében: SWANWICK 2016.